

לגעת בעבר

שרידי המורשת התרבותית הבנויה ושרידים מוחשיים אחרים שלה הם משאב פיזי מתכלה ואינם ניתנים להחלפה או להעתקה. הפגיעות הגבוהה של אתרי המורשת מחייבת את הגנתם, שמירתם והצגתם לציבור, לשם למידה, הנאה, והורשה לדורות הבאים. כדי להבטיח את המשך התועלת הציבורית מנכסים אלה יש לדאוג לטיפול שימורי מתאים ולתחזוקה שוטפת.

שימור ופיתוח אתרי המורשת והורשתם לדורות הבאים הם אינטרס לאומי ועניין משותף לכל הגורמים המעורבים בעשייה התרבותית בישראל.

רענן כסליו, מנהל מנהל שימור, רשות העתיקות

מנהל השימור מקדם ומוביל את שימור מורשת התרבות בישראל בראייה ממלכתית של מכלול ערכים. מורשת זו היא פסיפס של התרבויות שהתקיימו באזור משחר התרבות האנושית ועד ימינו.

המורשת התרבותית משקפת את המגוון והעושר של חיי הרוח וחיי המעשה בארץ ותורמת להגדרת הזהות הישראלית. נכסי המורשת מעמיקים את הקשרים בין העם לארצו, בין הקהילה לנופיה ובין האדם לעברו, ותורמים ללכידות החברתית. אתרי המורשת התרבותית בישראל, מספרם הרב ורבגוניותם הם עדויות ארכיאולוגיות והיסטוריות מוחשיות המבטאות את החוויה הישראלית ואת הזהות הישראלית הייחודית. הם מייצגים את קשת הקהילות האתניות ואת מגוון התרבויות בארץ, ונושאים עמם את סיפור התגבשות זהותנו, סיפור עברנו וסיפור היווצרות הנוף הישראלי.

שונות

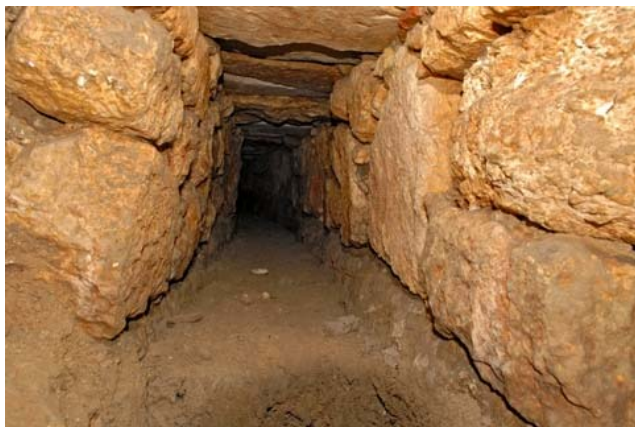
פעילות
חינוכיתתצוגות
ארכיאולוגיותמינהל
שימורחפירות
ארכיאולוגיות

חפירות ארכיאולוגיות

נחשפה אמת המים העליונה של ירושלים מלפני 1800 שנה

ממש מתחת לאחד המקומות המוכרים והמטויילים ביותר בירושלים - ברחוב היוצא משער יפו לכיוון מוזיאון מגדל דוד והחנויות ברחוב דוד, שוכנת מזה כמעט אלפיים שנה אמת מים יפהפייה, בנויה אבנים גדולות, שגובהה 1.50 מ'.

לירושלים לאורך עשרות קילומטרים עד לברכות שלמה -

ומהן בשתי אמות עיקריות: העליונה והתחתונה. האמה העליונה הובילה מים לחלק הגבוה של העיר, בו שכנו ארמון המלך הורדוס ובריכת חזקיהו, שהיתה מקור המים המרכזי לכל באי העיר, והאמה התחתונה הובילה מים להר הבית ובית המקדש.

לדברי ד"ר שיאון, "לעת עתה, ניתן לתארך את קטע האמה שנחשף למאה ה-2 לסה"נ - לימי העיר האלילית איליה קפיטולינה, שנבנתה על ירושלים שחרבה אחרי מרד בר-כוכבא בשנת 135 לסה"נ - ואולם ניתן לשער, כי ראשיתה של האמה כבר בימיו של הורדוס, כידוע לנו ממקומות אחרים בתוואי האמה, בעיקר באזור בית לחם. מהמחקר הארכיאולוגי עולה כי אורכה הכולל של אמה זו, שתחילתה בבריכות שלמה, כ-13 קילומטרים."

* האמה שנחשפה. אסף פרץ, באדיבות רשות העתיקות.

בחפירות הנערכות על ידי רשות העתיקות במימון הרשות לפיתוח ירושלים לצורך החלפת תשתיות באזור, נחשפה אמת המים העליונה של ירושלים מהמאה ה-2-3.

לדברי ד"ר עופר שיאון, מנהל החפירה מטעם רשות העתיקות, "במהלך החפירה התגלה דופן האמה, ומשהסרנו את אבני הדופן והצצנו פנימה, נחשפה בפנינו אמת מים בנויה לתלפיות, המקורה בלוחות אבן שטוחים, שניתן ללכת בה בהליכה שפופה לאורך כ-40 מ'. מרגש לחשוב שבמקום לא דרכה רגל אדם מזה מאות רבות של שנים". לדברי שיאון, "תיעוד שערך בסוף המאה ה-19 חוקר ארץ ישראל ד"ר קונרד שיק, תאר חלק מסוים מהאמה. באזור זה נבנה ב-1898 מבנה שלימים הפך לבית מלון "אמפריאל" המוכר לנו כיום. תיעודו של שיק, הותיר בידינו קצה חוט, שהוביל אותנו לחשיפת קטע זה של האמה".

רוחבה של האמה כ-60 ס"מ וגובהה 1.5 מ'. במרחקים של 15 מ' לערך נחשפו פירים שאפשרו לבדוק את מצב האמה מגובה פני השטח באותם ימים.

עד לשלהי ימי הבית השני - במאה ה-1 לפני הספירה, התבססה אספקת המים לירושלים על מי מעיין הגיחון, ואולם מניין התושבים עלה בהתמדה ומקורות המים לא הספיקו.

מצוקת המים הייתה הגורם העיקרי שהוביל לבניית מפעלי המים המפוארים של ירושלים בימיו של הורדוס. המים הוזרמו לעיר בתחכום הנדסי ממעיינות שאותרו בהרי חברון, שהיו גבוהים מספיק כדי להזרים את המים עד ירושלים באמצעות אמות, ע"י כח המשיכה. המים הועברו

מינהל שימור

קורס שימור בארכיאולוגיה 2010

רשות העתיקות שחרתה בחזונה כי "...תשמר ותחקור את המורשת הארכיאולוגית של הארץ ברמה המדעית הגבוהה ביותר, תוך איזון ראוי בין צרכי הפיתוח של הארץ לבין השמירה על עתיקותיה..."

בימים אלו מתקיים ברשות העתיקות קורס 'שימור בארכיאולוגיה' לארכיאולוגים חופרים. במהלכו יכירו הארכיאולוגים כלים לשימור וייבנו דרכים לפעולה משותפת עם משמרים, כך שיוכלו למזער את השפעות החפירה על מצב ההשתמרות של הממצאים.

מטרת הקורס, אם כן, היא להעלות את המודעות להיבטים של שימור כבר בזמן החפירה ולעודד גישה הרואה בשימור חלק בלתי נפרד מאחריותו של הארכיאולוג.

באופן מעשי, הכוונה היא שהמשתתפים ישתתפו באופן פעיל בשימור הממצא ויתחשבו בשיקולים השימוריים הנדרשים בכל שלבי תהליך החפירה: בייזום ובתכנון החפירה, במהלך החפירה ובגמר החפירה, בזמן הטיפול באתר או בממצא הקטן.

כדי לקיים דיאלוג מתמשך בין ארכיאולוגים לבין משמרים ברשות העתיקות, אנו מבקשים לנסח יחד מסמך מדיניות, המגדיר את תפקיד הארכיאולוג בתהליך השימור, את תפקיד המשמר בחפירה הארכיאולוגית ואת תרומתם זה לזה במחקר ובטיפול במורשת.

מראשית התפתחותה של הארכיאולוגיה הייתה ארץ ישראל מוקד למחקר נרחב שחשף את עושרה ההיסטורי של הארץ ואת ערכיה התרבותיים. חשיבותן של העתיקות מוכרת לכול ובאה לידי ביטוי בעיסוק האינטנסיבי בארכיאולוגיה, במחקר האקדמי ובפיתוח אתרי המורשת לציבור הרחב. בסוף העשור הראשון למאה ה-21, כבר לא ניתן להתעלם מכך שהמשאב הארכיאולוגי יקר הערך הוא מוגבל, רגיש מאוד ונתון לאיומים רבים.

המצב הנתון הוא שהמשאב הארכיאולוגי בארץ ישראל נחפר כבר למעלה ממאה שנה. לתועלת מהחפירות מחיר בלתי נמנע של פגיעה בשרידים ואובדן של חלק מהמידע. על כך נוסף הנזק הנגרם בשל חשיפת השרידים לתנאי הסביבה, שבהיעדר פעולות שימור ותחזוקה, פיתוח לא הולם והזנחת האתרים, מאיצים את תהליך ההרס והבליה של המורשת.

חלק מההרס הנגרם לאתרים או לממצא הקטן אינו מחויב המציאות ונגרם בשל חוסר מודעות להיבטים של שימור בארכיאולוגיה. אופן החשיפה, הוצאת פריטים, אחסון מבוקר של הממצאים וטיפול שניתן סמוך לזמן החשיפה הם מקצת הדרכים להפחית את הנזק ולעתים אף למנוע אותו. גישה משמרת כבר בזמן חפירה יכולה לצמצם נזקים לממצא ויותר מכך, לייעל את תהליך השימור ולחסוך בעלויותיו.

המשאב הארכיאולוגי המתכלה מחד והמשאבים המצומצמים לשימור מאידך, מציבים אתגר מורכב בפני

מינהל שימור

כדי להגיע למצב רצוי שבו הארכיאולוג יהיה מודע להשלכות החפירה על השתמרות הממצא ויאמץ גישה זהירה המצמצמת את הנזק למורשת, הקורס עוסק בהבנת המאפיינים והרגישויות של החומרים והטכנולוגיות העתיקות, בהשפעת החפירה על תהליכי הרס ובליה, בדרכי הטיפול המונע ובהתערבות של השימור. נושאים אלו נידונים בהקשר המעשי של תהליך השימור ובהקשר הרחב של התפתחות 'תנועת השימור', עקרונות השימור והאתיקה המקצועית.

למידע נוסף: קורס שימור בארכיאולוגיה 2010

תצוגות ארכיאולוגיות

ממצאים נבחרים ממחסני אוצרות המדינה

תחום אוצרות המדינה של רשות העתיקות אחראי על אחסון תיעוד ובקרה של עתיקות ארץ-ישראל. האוספים מונים מאות אלפי ממצאים, למן התקופות הפרהיסטוריות ועד שלהי התקופה העותומאנית, עיקרם מאוספים ומקוטלגים במחסני אוצרות המדינה, כ- 50 אלף ממצאים מושאלים לתצוגות ארכיאולוגיות בארץ ובחו"ל.

באתר מוצגים ממצאים נבחרים מאוספי אוצרות המדינה שעבודם המדעי הסתיים והם זמינים לעיון לציבור הרחב, לחוקרים ולאוצרים בארץ ובחו"ל. ככלל מדובר באתר דינמי המתעדכן באופן שוטף, מספר הממצאים המוצגים בו גדל בהתמדה.

הממצאים מאורגנים בשיטה כרונולוגית (לפי תקופה) וטיפולוגית (לפי סוג ממצא), המאפשרת כניסה הדרגתית מודרכת דרך עמודי שער ראשיים עד לכרטיס החפץ; כניסה ישירה לכרטיס חפץ דרך תיבת חיפוש מתקדם. כרטיס החפץ מציג את הנתונים הארכיאולוגיים של הממצא המבוקש:

מוצא, טיפוס, תיאור, ספרות מקצועית, ומאפשר לרכוש זכויות שימוש בתמונה מארכיון הצילומים של רשות העתיקות.

לתצוגת האוספים הנבחרים: **אוצרות המדינה**

* תצוגת האוספים הנבחרים מאוספי אוצרות המדינה התאפשרה הודות לתרומתה של קרן לאון לוי. מימון נוסף התקבל באמצעות קרן דוד ברג.

* תצוגות החותמות, טביעות החותם והבולות התאפשרה הודות לתרומתם של ג'נט ויונתן רוזן.

פעילות חינוכית

תלמידי "זלמן ארן" לומדים וחופרים

בבית הספר "זלמן ארן" בירושלים מועברת באמצעות קרן קר"ב תוכנית ארכיאולוגיה על ידי מדריכי מרכז ארכיאולוגי ירושלים של רשות העתיקות לאורך השנה.

תלמידי בית הספר אמצו את האתר הארכיאולוגי הנמצא מול בית הספר במורדות המערביים של קיבוץ רמת רחל. במהלך השנה התלמידים מנקים את האתר, מכינים אמצעי הדרכה ומדריכים את הכיתות הצעירות על שרידי העבר.

מטרת התוכנית לחזק את הקשר של התלמידים אל מורשת העבר בסביבת מגוריהם, להדגיש את החשיבות בשמירה על עתיקות ארצנו, להכיר את העמים והתרבויות שחיו בארץ והטביעו את חותמם.

רגע לפני חופשת הפסח יצאו כיתות ג'ו' ליום שיא ללימודי ארכיאולוגיה" ולביקור בפארק עדולם להכרת אתרים ושרידים נוספים מחוץ לירושלים. הכיתות הצעירות סיירו בחורבת עתרי והכיתות הגבוהות זחלו במערכות המסתור ובמערות הקבורה והתנסו בחפירה ארכיאולוגית בחורבת בורגין.

לסרטון על הפעילות בפארק עדולם

לפרטים על הפעילות החינוכית של רשות העתיקות ולהזמנה: **מרכזים ארכיאולוגיים חינוכיים**

שונות

טיפול הפנים ואיפור בימי קדם

תערוכה וירטואלית באתר רשות העתיקות *

הודעות לעיתונות

2 תושבי ירושלים נתפסו חופרים באדמה לגילוי עתיקות בסמוך לשכונת הר חומה בירושלים *

הרצאות

* **ארכיאולוגיה, סביבה ומורשת** - רשות העתיקות וקרן קיימת לישראל מזמינות את הקהל הרחב לסדרת הרצאות וסיורים בנושאי ארכיאולוגיה, סביבה ומורשת, שייערכו בחצר מרכז קק"ל בגבעת ישעיהו שבשפלת יהודה **לפרטים נוספים**

פרסומים

* **מבצע לסטודנטים** - רשות העתיקות יוצאת במבצע מיוחד, המיועד לסטודנטים לארכיאולוגיה, אשר במסגרתו ימכרו פרסומי הרשות, במחירי מבצע חסרי תקדים **לפרטים נוספים**

עריכה והפקה מירב שי תכנים אלגרה סבריאגו, חגית נויגבורן, יולי שוורץ, יעל אלף, יעל פורמן-נעמן, מיכאל סבן, מירב שי, רענן כסליו
עריכה גרפית ערן צירמן תודות ליאת ויינבלום

